

use of creative approach helps the student youth to get depressed and in bad mood, not to despair in difficult life situation and find a way out, relieve stress and stress. In the future, it is worth exploring the role of art technicians in the formation of a positive resource image "I", which will help in combating chronic fatigue, stress of student youth. The fourth stage of the study was conducted by analogy with the second one: the self-assessment of students' stress resistance after psycho-correction was determined.

Key words: *creativity, art, stress situations, stress, emotional stability, student youth.*

Відомості про автора:

Атаманчук Ніна Михайлівна, кандидат психологічних наук, доцент, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, Україна

Atamanchuk, Nina M. PhD in Psychological Sciences, docent of the Department of Psychology, Korolenko National Pedagogical University in Poltava

E-mail: nina.atamanchuk@gmail.com

УДК 347.634/.637+159.99

Бичкова С.С.

**ДЕЯКІ ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОВАДЖЕННЯ
У СПРАВАХ ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ**

Бичкова С.С. *Деякі психологічні аспекти провадження у справах про позбавлення батьківських прав.* Наукова стаття присвячена окремим психологічним аспектам провадження у справах про позбавлення батьківських прав. Визначено психологічні особливості суб'єктного складу учасників справ про позбавлення батьківських прав, а також психологічні особливості доказування під час відповідного провадження. Встановлено, що у справах про позбавлення батьківських прав сторони перебувають у неконструктивному конфлікті та, як правило, вдаються до морально засуджених методів боротьби. Таким чином, на базі

початкового конфлікту надбудовується моральний конфлікт, застосовуються психотравмуючі засоби взаємодії. Також обґрунтовано, що у справах про позбавлення батьківських прав предметом судово-психологічної експертизи є встановлення психологічної сумісності дітей з кожним із батьків та здатності батьків забезпечувати належне виховання дитини.

Ключові слова: позбавлення батьківських прав, психологічні аспекти провадження, психологічна характеристика учасників справи, психологічні особливості доказування, судово-психологічна експертиза, здатність батьків забезпечувати належне виховання.

Бычкова С.С. Некоторые психологические аспекты производства по делам о лишении родительских прав. Научная статья посвящена отдельным психологическим аспектам производства по делам о лишении родительских прав. Определены психологические особенности субъектного состава участников дел о лишении родительских прав, а также психологические особенности доказывания во время соответствующего производства. Установлено, что по делам о лишении родительских прав стороны находятся в неконструктивном конфликте и, как правило, прибегают к морально осужденным методам борьбы. Таким образом, на базе первоначального конфликта надстраивается моральный конфликт, применяются психотравмирующие средства взаимодействия. Также обосновано, что по делам о лишении родительских прав предметом судебно-психологической экспертизы является установление психологической совместимости детей с каждым из родителей и способности родителей обеспечивать надлежащее воспитание ребенка.

Ключевые слова: лишение родительских прав, психологические аспекты производства, психологическая характеристика участников дела, психологические особенности доказывания, судебно-психологическая экспертиза, способность родителей обеспечивать надлежащее воспитание.

Постановка проблеми. Відповідно до Преамбули Закону України «Про охорону дитинства» охорона дитинства в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України та ефективності внутрішньої політики держави. З метою охорони дитинства держава створює належні умови для гарантування безпеки, охорони здоров'я, навчання, виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності.

На жаль, не завжди створення належних законодавчих гарантій для розвитку, навчання та виховання дитини є запорукою їх ефективної реалізації. Досить часто трапляються випадки, коли батьки не виконують своїх батьківських обов'язків, не піклуються про дитину, внаслідок чого дитина потрапляє в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку із залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поведінням, зокрема домашнім насильством тощо.

Такі обставини є підставою для позбавлення батьківських прав, що є крайнім засобом сімейно-правового характеру, застосування якого при збереженні майнових обов'язків призводить до втрати батьківських прав, що виникають на підставі родинності з дитиною, а також деякого обмеження їх дієздатності, спрямованої на захист прав та інтересів дітей, перевиховання батьків і попередження правопорушень.

Слід зазначити, що обставини, які стають підставами для позбавлення батьківських прав, так само як і факт залишення дитини без батьківського піклування внаслідок ухвалення відповідного рішення суду є передумовами виникнення негативних психологічних наслідків для дитини, зокрема, спричиняють низку когнітивних розладів, пов'язаних, у першу чергу, із самоповагою, ставленням до міжособистісних стосунків, сексуальністю та особистою безпекою. Також позбавлення обох або одного з батьків батьківських прав негативно впливає на когнітивний, соціальний та емоційний розвиток дитини. У більшості випадків, такі діти страждають від посттравматичного стресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зауважимо, що проблематика позбавлення батьківських прав вже була предметом наукових досліджень. З ракурсу юридичної науки наукові розвідки відповідного правового інституту проводили такі вчені, як-от: В.І. Борисова, В.І. Бошко, Є.М. Ворожейкін, В.С.Гопанчук, О.В. Дзера, І.В. Жилінкова, С.П. Індиченко, Л. В. Красицька, О.Ф. Лапчевська, Г. К. Матвеев, Г.М. Сverdлов, З. В. Ромовська, С.Я. Фурса, Є.О. Харитонов, Ю.С. Червоний та ін.

Водночас, спеціальні наукові праці, присвячені психологічним аспектам позбавлення батьківських прав, на разі відсутні. Можна виокремити дві групи наукових досліджень, які тільки опосередковано пов'язані із даної проблематикою.

Перша група – це дослідження у сфері юридичної психології, які присвячені окремим аспектам психологічної складової судової процедури позбавлення батьківських прав. Серед них праці: В.Й. Бочелюка, В.О.Коновалової та В.Ю. Шепітько, Л.В.

Алексєєвої, С.І. Ніколаєнко та С.О.Ніколаєнко, Є.В. Юдіної, О.Е. Петруні, Л.В. Василь'євої, М.І. Єнікєєва та ін.

Друга група – це дослідження у сфері психології сім'ї, які присвячені окремим аспектам взаємовідносин батьків та дітей. До таких наукових праць можна віднести роботи: О.А. Столярчука, Р.П. Федоренка, Л.В. Помиткіна, В.В. Злагодухи, Н.С. Хімченко та Н.І. Погорільської, А.В. Шиделко та ін.

Діалектичне засвоєння доробок перелічених вище науковців є невід'ємною передумовою подальших наукових розвідок з відповідної проблематики, необхідність яких актуалізується через відсутність монографічних робіт, присвячених комплексному дослідженню інституту позбавлення батьківських прав як психолого-правового феномену. Серед проблем, які потребують розв'язання, найважливішою є з'ясування цілої низки загальнотеоретичних та практичних питань, пов'язаних із визначенням психологічних наслідків позбавлення батьківських прав, а також із необхідністю розроблення алгоритму психологічної допомоги дитині, яка залишилася без батьківського піклування.

Мета статті. Виходячи із вище зазначеного, метою цієї наукової статті є виокремлення актуальних психологічних аспектів провадження у справах про позбавлення батьківських прав.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Відповідно до ч. 1 ст. 164 Сімейного кодексу України (далі – СК України) рішення про позбавлення батьківських прав ухвалюється судом.

«Психологія – це стихія, яка оточує суд з усіх боків», – писав відомий російський юрист А. Е. Брусиловський [1].

По-перше, звернемо свій погляд на учасників справ про позбавлення батьківських прав.

Як відмічається в юридичній літературі, термін «учасники справи» застосовується для позначення групи учасників процесу, юридично заінтересованих у справі, і, як наслідок, наділених комплексом процесуальних прав, що дають їм можливість впливати на рух цивільного процесу [2, с. 75]. У зв'язку з цим особи, які беруть участь у справах позовного провадження, посідають особливе місце серед інших суб'єктів цивільних процесуальних відносин, відіграють у цивільному процесі важливу роль. Процесуальна діяльність цих осіб активно впливає на весь хід процесу, від їх дій, насамперед, залежить його рух, перехід цивільного судочинства від однієї стадії до іншої, всі вони заінтересовані у розгляді цивільної справи [3, с. 114]. Крім того, застосування відповідного терміна звільняє від необхідності при формулюванні прав та обов'язків учасників цивільного процесу на різних його стадіях щоразу перелічувати їх суб'єктів [2, с. 75].

Український законодавець серед учасників справ про позбавлення батьківських прав називає сторін (позивача та відповідача) та третіх осіб (ч. 1 ст. 42 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України)). Крім того, як випливає із ч. 4 ст. 42 ЦПК України, у справах позовного провадження можуть також брати участь органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

Отже, хто може бути сторонами у справах про позбавлення батьківських прав?

Як визначено у ст. 165 СК України, право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав мають один

з батьків, опікун, піклувальник, особа, в сім'ї якої проживає дитина, заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває, орган опіки та піклування, прокурор, а також сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Водночас, відповідачем у таких справах є обоє або один з батьків, щодо яких (якого) судом буде ухвалюватися рішення про позбавлення батьківських прав.

У процесуальному статусі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб у справах про позбавлення батьківських прав можуть брати участь заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому перебуває дитина, орган опіки та піклування та прокурор.

Слід зазначити, що позовне провадження як вид цивільного судочинства характеризується наявністю спору між сторонами – позивачем та відповідачем. Зауважимо, протиріччя між сторонами виникають до процесу, але юридичного поняття «спір про право» протиріччя набувають лише у тому випадку, якщо вони виявляються у певному порядку, встановленому законом. Таким чином, «спір про право» може бути кваліфіковано як ознаку сторін у цивільному процесі виключно за умови, що такий спір є предметом розгляду і вирішення у порядку цивільного судочинства, тобто з моменту відкриття провадження у справі. До речі, саме з цього моменту у осіб і виникає цивільний процесуальний правовий статус сторін цивільної справи. Отже, така ознака дозволяє чітко відмежувати суб'єктів матеріальних правовідносин, між якими існують допроцесуальні протиріччя, від сторін у цивільному процесі, спір

між якими є предметом розгляду і вирішення у порядку цивільного судочинства.

При цьому вважаємо за доцільне акцентувати: незалежно від наявності матеріальних правовідносин спір між сторонами завжди існує об'єктивно, його існування не можна поставити під сумнів, спір – це суперечка між особами, факт наявності якої не потрібно доводити. Немає спору – немає процесу, бо перше є передумовою другого. Інша річ, що сторони через свій суб'єктивізм можуть помилятися як щодо наявності у них відповідних прав та обов'язків суб'єктів відповідних правовідносин, так і щодо самого факту наявності відповідних правовідносин. Але спір між сторонами існує завжди, оскільки саме він є передумовою виникнення цивільного процесу, звернення до суду і набуття його учасниками відповідного цивільного процесуального правового статусу.

У справах про позбавлення батьківських прав предметом спору є наявність чи відсутність визначених законом підстав для позбавлення батьківських прав, які опосередковують невиконання батьками або одним із них своїх батьківських обов'язків.

З точки зору психології ситуація, коли сторони перебувають у протиборстві, є складною, адже відповідна взаємодія сторін виникає в конфліктній ситуації. Конфлікт загострюється на основі інциденту, коли одна зі сторін здійснює дії, що ущемляють інтереси іншої сторони. При неконструктивному конфлікті сторони, як правило, вдаються до морально засуджених методів боротьби. Таким чином, на базі початкового конфлікту надбудовується моральний конфлікт, застосовуються психотравмуючі засоби взаємодії. Виникає ситуація

неадекватного морального вибору – дії, які обираються на виконання однієї соціальної норми, ведуть до порушення інших соціальних норм [4, с. 168].

У такій ситуації ефективне розв'язання конфлікту можливе лише при усвідомленні конфлікуючими сторонами ієрархії залучених в конфлікт цінностей (такими цінностями у справах про позбавлення батьківських прав є інтереси дитини).

Також слід звернути увагу на те, що дії кожної сторони можуть мати багатозначне пояснення, різні мотиви. Так, вольові дії сторони можуть бути заздалегідь добре продуманими або імпульсивними, спонтанними. Важливо, щоб сторона не потрапляла в «пастки» миттєвих обставин. У зв'язку з цим суд зобов'язаний попереджати сторони від неадекватних, необдуманих дій. Зберігаючи за особистістю свободу її волевиявлення, суд має роз'яснити сторонам наслідки відповідних процесуальних дій [4, с. 168].

Принагідно зауважити, що в цивільному процесі сторона є і суб'єктом, і джерелом доказування. Як суб'єкт доказування вона характеризується активністю або пасивністю доказування. Як джерело доказування пояснення сторони оцінюються з точки зору правдивості чи хибності.

Отже, у психологічному сенсі у справах про позбавлення батьківських прав превалює протиборство інтересів позивача та відповідача і основне завдання судді полягає у врегулюванні цього протиборства на законній підставі.

Декілька слів слід сказати і про докази у справах про позбавлення батьківських прав.

З психологічної точки зору, докази мають певну силу впливу взаємності від логічної структури і емоціогенного потенціалу.

Також на внутрішнє переконання суддів суттєво впливають систематизованість доказів і переконливість їх оцінки.

Слід звернути увагу на те, що поряд із іншими засобами доказування, які використовують сторони для підтвердження своїх вимог чи заперечень, у справах про позбавлення батьківських прав, зазвичай, використовується такий засіб доказування як судово-психологічна експертиза. Так, як визначено у п. 2 ч. 1 ст. 105 ЦПК України, призначення експертизи судом є обов'язковим за клопотанням хоча б однієї із сторін, якщо у справі необхідно встановити психологічний стан особи.

Судово-психологічна експертиза – один з видів судової експертизи, встановлює ті особливості психічної діяльності та такі їх прояви в поведінці особи, які мають юридичне значення та викликають певні правові наслідки.

Психологічна експертиза – це одна з форм застосування спеціальних психологічних знань у цивільному судочинстві, що надає допомогу суду у вирішенні питань психологічного змісту. Маючи на меті не просто констатацію фактів, які були виявлені в ході проведеного дослідження, а проводячи їх аналіз та даючи власну оцінку виявленим обставинам, експерт виконує функцію джерела наукової інформації фактів, що необхідні суду при оцінці багатогранних індивідуальних особливостей психічної діяльності сторін, свідків [5, с. 155].

Психологічна експертиза також може бути частиною комплексного експертного дослідження, якщо у суду виникають питання, вирішення яких потребує синтезування спеціальних знань з різних галузей науки (психолого-психіатрична експертиза, психолого-медико-психіатрична, медико-психологічна та психолого-автотехнічна експертиза).

Головним завданням психологічної експертизи є визначення у підекспертної особи:

- 1) індивідуально-психологічних особливостей, рис характеру, провідних якостей особистості; мотивовірних чинників психічного життя і поведінки;
- 2) емоційних реакцій та станів;
- 3) закономірностей перебігу психічних процесів, рівня їхнього розвитку та індивідуальних її властивостей.

При проведенні судово-психологічних експертиз використовуються загальновідомі в науковій практиці психологічні методики та їх авторські модифікації, що пройшли апробацію та відбираються з урахуванням специфіки судових експертних досліджень і конкретних питань, поставлених перед психологічною експертизою [5, с. 156].

Питання щодо компетенції судово-психологічної експертизи до сьогодні є невирішеним. Так, на думку М. І. Єникєва, до компетенції судово-психологічної експертизи належать питання:

- 1) встановлення ступеня розуміння підекспертною особою змісту укладених нею угод;
- 2) здатність приймати осмислені, транзитивні (з урахуванням усіх необхідних умов) рішення;
- 3) виявлення у дієздатного суб'єкта непатологічних психологічних аномалій, що перешкоджають адекватному відображенню дійсності;
- 4) встановлення психологічної сумісності дітей з кожним із батьків, усиновителів, опікунів та можливості цих осіб у забезпеченні належного виховання дітей, а також психологічної сумісності подружжя між собою, що дасть можливість зняти епізодичні конфлікти;

5) встановлення здатності свідка правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, і давати по них правильні адекватні покази [6, с. 220].

М.М. Коченов до цього переліку додає можливість експерта-психолога встановити основні мотиви (в психологічному значенні цього поняття) поведінки людини і мотивацію конкретних проступків як важливих психологічних обставин, що характеризують особу, провести діагностику індивідуально-психологічних особливостей (наприклад підвищена навіюваність, імпульсивність, подразливість, ригідність і т. д.), що здатні суттєво вплинути на поведінку суб'єкта, а також встановити можливості виникнення у людини в конкретних умовах психічного стану (розгубленості, втрата орієнтації тощо) й експертно оцінити їх вплив на якість виконання професійних функцій [6, с. 89].

В.Т. Нор до компетенції судово-психологічної експертизи відносять також питання про вплив перенесених чи наявних психічних і соматичних захворювань і хворобливих станів на індивідуально-психологічні особливості, їх прояви в скоєному чи показах, даних з цього приводу, а також питання про авторство письмового тексту [7, с. 125].

На погляд О.О. Сегеди, предметом експертного дослідження можуть бути: значущі індивідуально-особистісні особливості батьків (у пізнавальних, емоційних, вольовий сферах); установки й доміанти поведінки (особливо діючі в конфліктних ситуаціях, типові способи вирішення конфліктів); основні мотиваційні лінії поведінки в родині; структура потреб і соціальних цінностей; виявлення дійсних і уявних причин сімейного конфлікту [8, с. 200].

Аналізуючи наведені погляди, можна стверджувати, що у справах про позбавлення батьківських прав предметом судово-психологічної експертизи є встановлення психологічної сумісності дітей з кожним із батьків та здатності батьків забезпечувати належне виховання дитини. Також низка підстав для позбавлення батьківських прав (наприклад, жорстоке поводження з дітьми, відсутність щодо дитини батьківського піклування) має психологічний зміст, і тому відповідні обставини підлягають судово-психологічному експертному дослідженню. Твердження щодо «негативного впливу на дітей» можуть стати доказами лише на основі відповідного дослідження. При цьому суд повинен утримуватися від соціально-стереотипних суджень, не піддаватися зовнішнім враженням.

Висновок судово-психологічної експертизи підлягає судовій оцінці. При цьому, як визначено у ст. 110 ЦПК України, висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими статтею 89 ЦПК України. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні.

Слід звернути увагу і на той факт, що оцінюючи висновок експерта, суддя повинен мати деяку орієнтацію для визначення обґрунтованості, достовірності експертних досліджень, мати загальні уявлення про методи і методики комплексного психологічного дослідження особистісних особливостей. Серед діагностичних методів дослідження останнім часом широкого поширення набули: тест ММРІ (Міннесотський багатофазний особистісний опитувальник), Тематичний апперцептивний тест (ТАТ), різні методики дослідження мислення [4, с. 221].

Таким чином, проаналізувавши деякі психологічні особливості провадження у справах про позбавлення батьківських прав, ми дійшли таких висновків:

1. У справах про позбавлення батьківських прав сторони перебувають у неконструктивному конфлікті та, як правило, вдаються до морально засуджених методів боротьби. Таким чином, на базі початкового конфлікту надбудовується моральний конфлікт, застосовуються психотравмуючі засоби взаємодії. Виникає ситуація неадекватного морального вибору – дії, які обираються на виконання однієї соціальної норми, ведуть до порушення інших соціальних норм.

2. У справах про позбавлення батьківських прав ефективно розв'язання конфлікту можливе лише при усвідомленні конфліктуючими сторонами ієрархії залучених в конфлікт цінностей, найвищими з яких є інтереси дитини.

3. Психологічна експертиза – це одна з форм застосування спеціальних психологічних знань у цивільному судочинстві, що надає допомогу суду у вирішенні питань психологічного змісту. Маючи на меті не просто констатацію фактів, які були виявлені в ході проведеного дослідження, а проводячи їх аналіз та даючи власну оцінку виявленим обставинам, експерт виконує функцію джерела наукової інформації фактів, що необхідні суду при оцінці багатогранних індивідуальних особливостей психічної діяльності сторін, свідків.

4. У справах про позбавлення батьківських прав предметом судово-психологічної експертизи є встановлення психологічної сумісності дітей з кожним із батьків та здатності батьків забезпечувати належне виховання дитини.

Список використаних джерел:

1. Брусиловский А.Е. Немые свидетели (из очерков по судебной психологии). Москва: Право и жизнь. 1928. № 2–4. С. 44.
2. Гражданский процессуальный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / Ю.С. Червоний, Г.С. Волосатый, В.О. Ермолаева и др.; отв. ред. Ю.С. Червоний. Х.: Одиссей, 2007. 792 с.
3. Гражданский процесс: [учеб.] / [Е.А. Борисова, С.А. Иванова, Е.В. Кудрявцева и др.]; под ред. М.К. Треушникова. [2-е изд., перераб. и доп.]. М.: Городец, 2006. 784 с.
4. Еникеев М. И. Юридическая психология. Учебник. СПб., 2004. 223 с.
5. Клименко Н.І. Судова експертологія: Курс лекцій. К., 2007. 528 с.
6. Коченов М.М. Судбно-психологическая экспертиза. М., 1977. 57 с.
7. Нор В.Т. Вибрані праці. Право, 2015. 784 с.
8. Сегеда О.О. Психологічна експертиза сімейних проблем. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Психологія. 2011. Вип. 41. С. 196–204.

Spysok vykorystanykh dzherel:

1. Brusilovsky, A.E. (1928). Silent witnesses (from essays on forensic psychology). Moscow: Law and life. 1928. № 2–4. P. 44.
2. Chervonyi, Yu.S., Volosaty, G.S., Ermolaeva, V. O. and others (2007). The Civil Procedure Code of Ukraine: Scientific and Practical Commentary. H.: Odysseus, 792 p.
3. Borisova, E.A., Ivanova, S.A., Kudryavtseva, E.V. and others. (2006). Civil process: textbook. Under the editorship of M.K. Treushnikova. M.: Gorodets, 784 p.
4. Enikeev, M. I. (2004). Legal psychology. Textbook. SPb., 223 p.
5. Klimenko, N.I. (2007). Sudova Expert: Lecture Course. K., 528 p.
6. Kochenov, M.M. (1977). Forensic psychological examination. M., 57 p.
7. Nor, V.T. (2015). Selected works. Right, 784 p.
8. Szeged, O.O. (2011). Psychological examination of family problems. Bulletin of the Kharkov National Pedagogical University named after G.S.Skovoroda. Psychology. Iss. 41. P. 196–204.

Bychkova, S.S. Some psychological aspects of proceedings in the cases of deprivation of parental rights. The article discusses some psychological aspects of proceedings in the cases of deprivation of parental rights. The

psychological features of parties involved into such cases, as well as the psychological features of proof adducing in the relevant proceedings are determined. We have determined that the parties in the cases of deprivation of parental rights are in a non-constructive conflict and, as a rule, resort to morally condemned methods of struggle. Thus, a moral conflict is built upon an initial conflict and, psychologically traumatic means in interactions are used. The goal of forensic psychological examination in the cases of deprivation of parental rights is to establish the psychological compatibility of children with each parent and the parents' ability to ensure proper upbringing of their child.

Key words: *deprivation of parental rights, psychological aspects of the proceedings, psychological characteristics of case participants, psychological features of proof adducing, forensic psychological examination, parents' ability to provide proper upbringing.*

Відомості про автора

Бичкова Світлана Сергіївна, аспірант кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, м. Київ, Україна

Bychkova, Svitlana Serhiivna, post-graduate student of the Department of Legal Psychology, the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

E-mail: civilkafedra@gmail.com

УДК 159.929 (45)

Бондар Л.В., Проскурка Н.М., Бойченко М.М.

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ГЕЙМЕРІВ ДОРОСЛОГО ВІКУ

Бондар Л.В., Проскурка Н.М., Бойченко М.М. Копінг-стратегії геймерів дорослого віку. У статті висвітлено особливості копінг-стратегій геймерів дорослого віку. Представлено уточнення терміну копінг-стратегій, вивчення зв'язку копінг-стратегій та механізмів психологічного захисту, а також виявлення детермінант, що впливають на їх вибір. Так, основними особистісними детермінантами вибору копінг-стратегій було визначено наступні показники: «Я»-концепція, емоційний інтелект, вік, стать та ґендер, соціальна компетентність, приналежність до малих та великих соціальних груп, отриманий соціальний досвід. До